

povijesću i zbiljom će zasigurno biti od koristi širokom krugu čitatelja željnih informacija o prošlosti grada i kraja u kojem žive, a stručnjacima i znanstvenicima će biti dragocjen izvor mnogih vrijednih podataka za njihova istraživanja.

Andrea Milotić

Hana Breko Kustura, *Najstarija misna knjiga srednjovjekovne Pule (11. stoljeće). Notirani glazbeni kodeks iz Samostana franjevac konventualaca u Šibeniku, tzv. šibenski Liber sequentiarum et sacramentarium*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2012., 264 str.

Rezultati dugogodišnjih istraživanja muzikologinje Hane Breko Kusture nedavno su pretočeni u monografiju *Najstarija misna knjiga srednjovjekovne Pule (11. stoljeće). Notirani glazbeni kodeks iz Samostana franjevac konventualaca u Šibeniku, tzv. šibenski Liber sequentiarum et sacramentarium* u nakladi Hrvatskoga muzikološkog društva. Riječ je o doradenoj doktorskoj disertaciji koju je autorica uspješno obranila 2002. na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu, a u čijem je žarištu najstariji glazbeni rukopis iz arhiva Samostana franjevac konventualaca u Šibeniku. Iako je razmatrano vrelo bilo temom raznih studija, još nitko nije izvoru pristupio koristeći se suvremenim teorijsko-metodološkim paradigmatima istraživanja srednjovjekovnih glazbenih kodeksa. Breko Kustura, analizirajući kodikološke, paleografske i komparativno-repertoarske razine toga rukopisa, dolazi do sasvim novih spoznaja povezanih s provenijencijom i mjestom uporabe razmatrane misne knjige. Monografija tako čitatelja vodi kroz svojevrsnu detektivsku priču u kojoj Breko Kustura poglavlje za poglavljem razotkriva tajne postanka i namjene toga drevnog rukopisa.

Nakon predgovora (7-9), popisa kratica (10-11) i uvoda (12-15), koji donosi kratak pregled prethodnih istraživanja i opis strukture studije, djelo otvara poglavlje „Opis kodeksa“ (16-23). Autorica, osim kodikološkoga opisa vrela (veličina, uvez, numeracija folija, izgled inicijala i iluminacija), predlaže primjenu termina „misna knjiga“ za razmatrani rukopis jer je riječ o priručniku za misno bogoslužje s notiranim sekvencionarom, *Kyrialeom*, notiranim napjevima *Kyrie* i *Gloria*, notiranim ofertorijalom i sakramentarijom, dok

su se lekcionar i kanon mise vjerojatno nalazili na devet istrgnutih listova (fol. 29 do 38).

Drugo poglavlje, „Istraživanje vremena i lokaliteta nastanka rukopisa“ (24-62), istražuje paleografske i sadržajne značajke kodeksa u potrazi za odgovorom na pitanje mjesta i vremena njegovog nastanka. Oslanjajući se na mišljenja istaknutoga paleografa Petera Ortha s Kelnskoga sveučilišta, Breko Kustura zaključuje da tip pisma, kosi ovalni tip karolinške miniskule s karakterističnim pisanjem slova *y* bez crtice, čvrsto upućuje na bavorske skriptorije sredine XI. stoljeća kao mjesto nastanka, a prvenstveno na tada cvatući rukopisni centar Tegernsee. Ovakav zaključak potvrdit će analiza notnoga zapisa, iluminacija i sekvencijara. Posebno je zanimljiva autoričina upotreba hijerarhijske klasifikacije svetaca kakvu zagovara Felix Heinzer. Na temelju ukrašavanja inicijala Breko Kustura zaključuje da je najistaknutiji svetac, tzv. *der Leitheilige*, u ovoj misnoj knjizi sv. Toma Apostol. Taj će zaključak snažno utjecati na odgovor na pitanje mjesta kojemu je ova misna knjiga bila namijenjena.

Poglavlje „Istraživanje lokaliteta primjene kodeksa“ (63-111) je najopsežnije. Komparativnom analizom sakramentara i imena svetaca koja spominje pulski relikvijar autorica zaključuje da najveći broj svetaca pripada gregorijansko-gelazijanskom sloju, dok sveci južnonjemačkoga sloja, sv. Korbinijan, sv. Afra i sv. Lantbert, potvrđuju kulturne veze sa srednjovjekovnom Bavarškom. Utjecaj je Akvilejske patrijaršije vidljiv u slavljenju sv. Hermagore i sv. Fortunata. Kako nakon sv. Tome na hijerarhijskoj ljestvici svetaca prednjače sv. Marija, sv. Nikola, sv. Mihovil i potom, zanimljivo, porečki biskup sv. Mauro, usporedbom sa svecima pulskoga misala iz 14. i pulskoga statuta iz 15. stoljeća Breko Kustura zaključuje da je razmatrani kodeks napisan u Tegernseeu za potrebe neke dijecezalne crkve u Puli (najvjerojatnije same bazilike sv. Tome). Tako je autorica locirala najstariju misnu knjigu srednjovjekovne Pule i potvrdila teze Bernharda Schimmelpfenniga po kojemu je ta istarska biskupija u razvijenome srednjem vijeku „*kontaktno* područje nekoliko različitih liturgijskih tradicija“ (92). Veze između srednjovjekovne Istre i Bavorske preko utjecaja Akvilejske patrijaršije, kako političke tako i crkvene, autorica je prikazala u kratkom potpoglavlju „O srednjovjekovnoj crkvenoj povijesti Istre – oris“ (110-111).

Četvrto se poglavlje u potpunosti bavi analizom karakterističnih glazbenih dijelova rukopisa. „Istraživanje glazbenih sadržaja misne knjige“

(112-170) donosi brojne rekonstrukcije melodija, od kojih posebnu pažnju zaslužuje unikatna sekvenca u čast sv. Tome Apostola *Armonia concinnans* jer ju ne nalazimo ni u jednom drugom sačuvanom kodeksu. Breko Kustura donosi latinski tekst sekvence, kao i prijevod toga važnog dijela izvora na hrvatski jezik (bilj. 433, str. 123-124).

Knjigu zatvaraju zaključak (171-172), bibliografija (173-197), dva dodatka (popis srednjovjekovnih glazbenih rukopisa upotrebljenih u istraživanju [198-207] i inventar napjeva graduala [208-252]), sažetak na engleskome jeziku (253-259) i kazalo osobnih imena (260-264).

Bogato opremljena i pitkim izričajem pisana, ova se monografija s pravom može ocijeniti kao vrhunsko dostignuće historijske muzikologije. Nažalost, političko-povijesna pozadina, koju autorica donosi u kratkom potpoglavlju, ne prati visoku kvalitetu ostatka knjige. Oslanjajući se na manje značajnu literaturu o srednjovjekovnoj Istri, autorica navodi netočan podatak da je Istra 998. dodijeljena porodici Eppenstein (Istra će kao dio Koruškoga vojvodstva pripasti Adalbertu Eppensteinu 1012. godine, vidi npr. Bernardo Benussi, *Nel medio evo. Pagine di storia istriana*, Rovigno 2004., 328). Nadalje, germanizacija Akvilejskoga patrijarhata ne počinje s patrijarhom Poponom (1019. – 1042.), već se javlja još u vrijeme Karolinga i jača za vrijeme saskih careva. Obiteljske pripadnosti patrijarha su također temeljene na zastarjeloj literaturi. Popon nije pripadnik obitelji Treffen, već štajerskih Otokarevića (Heinz Dopsch, „Il patriarca Poppone di Aquileia (1019 – 1042). L'origine, la famiglia e la posizione di principe della chiesa“, *Poppone. Letà d'oro del Patriarcato di Aquileia*, Roma 1997., 15-40, posebno 32-34), a Sigehard nije iz obitelji Tengling, već iz obitelji Sigehardovića, koja će se podijeliti u dvije loze, od kojih će Sigehardova preko njegova brata Fridrika kasnije nositi naslov grofova od Peilsteina, Mörle i Kleeberga (Heinz Dopsch, „Origine e la posizione sociale dei patriarchi di Aquileia nel tardo medioevo“, *Aquileia e il suo patriarcato*, Udine 2000., 289-313, ovdje 293). Na kraju, imena su akvilejskih patrijarha iz nepoznatih razloga pisana u talijanskome obliku (Poppo umjesto Popon, Sigeardo umjesto Sigehard, Enrico umjesto Henrik i Vodolrico umjesto Ulrik), za što ne može biti valjanoga opravdanja. Ti (ipak) detalji ni najmanje ne utječu na argumentaciju izloženih teza i stoga nikako ne umanjuju znanstveni prinos ove vrijedne monografije.

Osim što obogaćuje spoznaje o položaju srednjovjekovne Istre unutar kulturne sfere Svetoga Rimskog Carstva za vrijeme Salijske dinastije, raz-

doblja koje je u istarskoj historiografiji i dalje vrlo slabo rasvijetljeno zbog pomanjkanja sačuvanih pisanih izvora, ova studija zorno pokazuje rezultat iskorištenih mogućnosti stručnoga usavršavanja na prestižnim inozemnim institucijama. Hana Breko Kustura svoja je istraživanja provodila na raznim sveučilištima i institutima, gdje je stekla iskustvo koje je zasigurno snažno utjecalo na autoričin teorijsko-metodološki pristup. Mladi znanstvenici, kako oni koji tek pišu disertaciju tako i postdoktorandi, u ovoj monografiji mogu pronaći poticaj za prijave na usavršavanja u inozemstvu jer takva iskustva, kao što odlično oprimjeruje ova knjiga, mogu samo pridonijeti većoj kvaliteti znanstvenih publikacija.

Josip Banić

**Ivan Milotić, *Momjanski kapitulat / Il Capitolare di Momiano*,
Buje / Buie: Pučko otvoreno učilište Buje / Università popolare aperta
di Buie, 2014., 149 str.**

U seriji publikacija Pučkoga otvorenog učilišta Buje – Università popolare aperta di Buie nedavno je osvanulo novo djelo posvećeno lokalnoj kulturno-povijesnoj baštini. Riječ je o izdanju kapitalnoga povijesnog izvora, Momjanskoga kapitulara iz 1521. godine, koje je priredio i uvodnom studijom popratio mladi istarski pravnik i plodni autor, docent na katedri za rimsko pravo Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Ivan Milotić.

Knjigu u dvojezičnom izdanju otvaraju tri kratka uvodnika. Riječi urednice Lorelle Limoncin Toth (7-10) daju kratak pregled publikacija koje su se bavile Momjanskim kapitulatom ili su ga se na neki način dotaknule, od članka Stefana Rote iz davne 1887. do znanstvenih radova Marina Manina i Denisa Visintina objavljenih u časopisu *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*. Slijedi recenzija rukopisa Livija Prodana (11-12) te kratke crtice o povijesnim okolnostima koje su dovele do sastavljanja kapitulara i o privredi Momjana početkom XVI. stoljeća, koje potpisuje Denis Visintin (13-15).

Uvodna studija koja prethodi samoj transkripciji dokumenta podijeljena je u dva dijela. Prvi je „Nastanak Momjanskoga kapitulara“ / „La nascita del Capitolare di Momiano“ (19-34; 65-81) i služi kao svojevrsan uvod u mikrokozmos momjanskoga srednjovjekovlja, svijeta u kojem je nastalo